

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗΣ ΕΠ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΟΜΑΔΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΕΠ «ΚΡΗΤΗ» 2021 - 2027

CONCEPT PAPER
(ΚΕΙΜΕΝΟ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ)

Ιανουάριος 2021

1. Εισαγωγή

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΕΠ) «ΚΡΗΤΗ» της Προγραμματικής Περιόδου (ΠΠ) 2021-2027 αποτελεί το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του ΕΣΠΑ για την υλοποίηση του σχεδιασμού της Περιφέρειας Κρήτης, με στόχο την υλοποίηση της Αναπτυξιακής Στρατηγικής της για την περίοδο 2021-2027.

Σύμφωνα με την 2η Εγκύκλιο της Εθνικής Αρχής Συντονισμού του ΕΣΠΑ για την προετοιμασία του σχεδιασμού των Προγραμμάτων 2021-2027 (ΕΥΣΣΑ Α.Π. 125192/25.11.2020), το ΕΠ «ΚΡΗΤΗ» θα συγχρηματοδοτήσει παρεμβάσεις στο πλαίσιο και των 5 Στόχων Πολιτικής της ΕΕ, που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+.

Το παρόν Concept Paper (CP) αποτελεί αφενός το αρχικό κείμενο διαβούλευσης με τους φορείς και κοινωνικούς εταίρους, αφετέρου ένα κείμενο συζήτησης με της υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ).

Για τη σύνταξη του παρόντος κείμενο ελήφθησαν υπόψη η μελέτη για την Περιφερειακή Πολιτική της Ελλάδας που εκπόνησε ο ΟΟΣΑ, καθώς και οι Εθνικές ή/και Περιφερειακές Στρατηγικές στους τομείς αναφοράς του ΕΠ.

1.1 Περιεχόμενα Concept paper

Τα περιεχόμενα Concept paper περιλαμβάνουν τα ακόλουθα κεφάλαια :

1. Στρατηγική του προγράμματος : κύριες προκλήσεις ανάπτυξης και πολιτικές απαντήσεις
2. Προτεραιότητες
3. Αναγκαίοι πρόσφοροι όροι
4. Εταιρική σχέση

Επισημαίνεται ότι ο συνολικός σχεδιασμός των ΕΠ 2021-2027, συμπεριλαμβανομένου του ΕΠ «ΚΡΗΤΗ», συναρτάται με τον χρόνο έγκρισης της Πολιτικής Συνοχής (Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο) και των Κανονισμών από τα αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα. Συνδέεται επίσης με την οριστικοποίηση του περιεχομένου και την επίσημη υποβολή του Σχεδίου για το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027.

1.2 Σχεδιασμός ΕΠ «ΚΡΗΤΗ» 2021-2027

Αρμόδια υπηρεσία για τον σχεδιασμό και την εκπόνηση του ΕΠ ΚΡΗΤΗ 2021-2027 είναι η ΕΥΔ ΕΠ Περιφέρειας Κρήτης, υπό την καθοδήγηση του Περιφερειάρχη Κρήτης, σε συνεργασία με την Εθνική Αρχή Συντονισμού (ΕΑΣ), τα αρμόδια Υπουργεία Πολιτικής και τις Επιτελικές Δομές τους, καθώς και τις υπηρεσίες της Περιφέρειας Κρήτης.

Το έργο της ΕΥΔ υποστηρίζει Ομάδα Σχεδιασμού, η οποία συγκροτήθηκε με απόφαση του Περιφερειάρχη Κρήτης (Α.Π 6170/24.12.2020 της ΕΥΔ ΕΠ Περιφέρειας Κρήτης), η οποία εισηγείται στον Περιφερειάρχη Κρήτης.

2. Σύνδεση με την προηγούμενη Προγραμματική Περίοδο

2.1 Στόχοι που έχουν επιτευχθεί

Στο τέλος της ΠΠ 2014-2020, αξιοποιώντας τις επενδύσεις που γίνονται σε διάφορους τομείς παρέμβασης, σε όλη την επικράτεια στην Κρήτη, από το ΕΠ ΚΡΗΤΗ 2014-2020 με πόρους του ΕΤΠΑ και ΕΚΤ, θα ολοκληρωθούν σημαντικές αναπτυξιακές παρεμβάσεις σχετικές με την εξοικονόμηση ενέργειας στα δημόσια κτίρια και στις κατοικίες, στην κατασκευή δικτύων διαχείρισης λυμάτων και ΕΕΛ παράκτιων τουριστικών περιοχών και οικισμών Γ' κατηγορίας, στη διαχείριση απορριμμάτων και διαχείριση υδάτων, στην ενίσχυση της οδικής ασφάλειας του επαρχιακού δικτύου, στη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, στην ενίσχυση των επιχειρήσεων, στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην πρόνοια και κοινωνική ένταξη ευπαθών ομάδων (**Παράρτημα Ι**).

Οι παρεμβάσεις στους τομείς πολιτικής που υιοθετούνται εκ νέου στη νέα ΠΠ 2021-2027 θα συνεχιστούν προκειμένου να ολοκληρωθούν. (π.χ. διαχείριση υδάτινων πόρων : ύδατα/λύματα, διαχείριση απορριμμάτων, ενίσχυση οδικής ασφάλειας επαρχιακού δικτύου κλπ)

2.2 Προβλήματα κατά την υλοποίηση του ΕΠ «ΚΡΗΤΗ» 2014-2020

Για την διαμόρφωση των στρατηγικών επιλογών και δράσεων του νέου ΠΕΠ, λαμβάνεται υπόψη η πορεία υλοποίησης των έργων και δράσεων στο πλαίσιο της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου που βαίνει προς ολοκλήρωση, καθώς και τα βασικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν το γενικότερο περιβάλλον κατά την περίοδο του σχεδιασμού του. Το τελευταίο αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα λόγω της διεθνούς υγειονομικής κρίσης SARS-CoV-2 .

Επιπλέον, ως διδάγματα για την κατάρτιση του νέου ΠΕΠ θα λειτουργήσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο και τα οποία επηρέασαν την ενεργοποίηση και υλοποίηση των παρεμβάσεων του προγράμματος.

Ως βασικοί λόγοι καθυστερήσεων αναφέρονται οι παρακάτω:

1. Η **πολυπλοκότητα των διαδικασιών** που εισάγει το **ΣΔΕ ΕΣΠΑ 2014-2020**, αλλά και **οι κανονισμοί των ΕΔΕΤ**
2. Η **εφαρμογή του Ν 4412/16 περί δημοσίων συμβάσεων** και οι πολλές τροποποιήσεις που ακολούθησαν
3. Οι **μεγάλες εκπτώσεις των έργων** , οι οποίες έχουν φθάσει και στο 70% θέτουν σε επισφάλεια την υλοποίηση των έργων
4. Η **καθυστερήση στην εξειδίκευση δράσεων που υλοποιούν τις διάφορες στρατηγικές** που επέβαλλαν οι κανονισμοί των ΕΔΕΤ και οι αιρεσιμότητες, ιδιαίτερα στις δράσεις των θεματικών Στόχων 1,2 και 4.
5. Η **δυσκολία ωρίμανσης νέων έργων** λόγω πολυπλοκότητας του θεσμικού πλαισίου αδειοδοτήσεων αλλά και της έλλειψης πόρων και ανθρώπινου δυναμικού στους φορείς της Κρήτης
6. Η πολυπλοκότητα του συστήματος εφαρμογής **των κρατικών ενισχύσεων**
7. Η περιορισμένη **επιχειρησιακή ικανότητα των Δικαιούχων**
8. **Ο ανταγωνισμός των χρηματοδοτικών μέσων**

3. Προγραμματική Στρατηγική του ΕΣΠΑ 2021-2027

3.1 Αρχιτεκτονική ΕΣΠΑ 2021-2027

Το 1ο (άτυπο) **Σχέδιο** του **ΕΣΠΑ 2021-2027** διαμορφώθηκε στη βάση των προτεινόμενων Κανονισμών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του σχεδίου για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο για την ΠΠ 2021-2027 δίνοντας έμφαση στους Στόχους Πολιτικής και τον Ειδικό Στόχο για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης.

Για τη διαμόρφωση του κειμένου λήφθηκαν υπόψη οι εθνικές οριζόντιες και θεματικές στρατηγικές (υπό διαμόρφωση ή ολοκληρωμένες), καθώς και οι προτάσεις των Υπουργείων, των Περιφερειών και των Κοινωνικοοικονομικών Εταίρων. Ενδεικτικά, αναφέρονται, πέραν και των προαναφερθέντων, οι Στρατηγικές για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020, το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, το Εθνικό Ευρυζωνικό Σχέδιο, το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Μεταφορών, η Εθνική Ψηφιακή Στρατηγική και τα Περιφερειακά Σχέδια Διαχείρισης Αποβλήτων. Ελήφθησαν επίσης υπόψη οι Ειδικές για τη χώρα Συστάσεις της Επιτροπής και οι προτάσεις της όπως περιλαμβάνονται στα Παραρτήματα των Εκθέσεων ανά Χώρα (Country Reports - Annex D).

Η βασική στρατηγική εστίαση των Ταμείων για την ΠΠ 2021-2027 διαμορφώθηκε με βάση τα δυνατά σημεία, τις αδυναμίες, τις μελλοντικές προκλήσεις και τις ευκαιρίες που έχουν εντοπιστεί σε συνδυασμό με τα διδάγματα της ΠΠ 2014-2020. Τηρώντας τις απαιτήσεις από το προτεινόμενο κανονιστικό πλαίσιο της ΠΠ 2021-2027, το **σχέδιο του ΕΣΠΑ 2021-2027** όπως υπεβλήθη προβλέπει τα παρακάτω Επιχειρησιακά Προγράμματα :

- Πρόγραμμα ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ
- Πρόγραμμα ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ (νέο)
- Πρόγραμμα ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΕΝΕΡΓΕΙΑ-ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ
- Πρόγραμμα ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
- Πρόγραμμα ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
- Πρόγραμμα ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ (νέο)
- Πρόγραμμα ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ
- Πρόγραμμα ΑΛΙΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑΣ
- Προγράμματα ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ
- ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΚΑΙΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ
- 13 Περιφερειακά Προγράμματα

3.2 Προτεραιότητες του ΕΣΠΑ 2021-2027 για τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Σύμφωνα με την 2η Εγκύκλιο της Εθνικής Αρχής Συντονισμού του ΕΣΠΑ για την προετοιμασία του σχεδιασμού των Προγραμμάτων 2021-2027 (ΕΥΣΣΑ Α.Π. 125192/25.11.2020), τίθενται οι παρακάτω προτεραιότητες ανά Στόχο Πολιτικής, οι οποίες επιμερίζονται στα Τομεακά και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα ως ακολούθως:

ΣΠ1: «Μια έξυπνότερη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού»

Στο πλαίσιο του **ΣΠ1**, οι δράσεις έξυπνης εξειδίκευσης, οι άμεσες ενισχύσεις προς ΜΜΕ και τα χρηματοδοτικά εργαλεία κατανομούνται κατά κύριο λόγο στο Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα–

Επιχειρηματικότητα-Καινοτομία». Από το Πρόγραμμα αυτό, θα χρηματοδοτηθούν επίσης, δράσεις EKT+ που αφορούν στις επιχειρήσεις, όπως χρηματοδοτήθηκαν και κατά την ΠΠ 2014-2020.

Τα Περιφερειακά Προγράμματα στο πλαίσιο του ΣΠ1 δύνανται να επιλέξουν, εφόσον τεκμηριώνεται ως απαραίτητη, τη χρηματοδότηση της περιφερειακής τους στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης για δράσεις ως αποτέλεσμα επιχειρηματική ανακάλυψης μέχρι ποσού ανά επενδυτικό σχέδιο 200.000 €, καθώς και τοπικές ερευνητικές υποδομές που συνδέονται με την περιφερειακή στρατηγική για την Έξυπνη Εξειδίκευση π/υ εκάστη έως 1 εκ. €.

ΣΠ2: «Μια πιο πράσινη χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και ανθεκτική Ευρώπη μέσω της προώθησης της καθαρής και δίκαιης ενεργειακής μετάβασης, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της κυκλικής οικονομίας, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων»

Από το νέο Πρόγραμμα **Περιβάλλον-Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή** θα υλοποιηθούν οι λοιπές δράσεις του ΣΠ2 που αφορούν το περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας, καθώς και λοιπές δράσεις που αφορούν στην ενέργεια.

Στο νέο Πρόγραμμα για την **Πολιτική Προστασία** στο πλαίσιο του ΣΠ2 θα ενσωματωθούν πρωτίστως παρεμβάσεις που αφορούν στην προμήθεια εξοπλισμού πολιτικής προστασίας, στοχευμένα αντιπλημμυρικά έργα και δράσεις ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης ανθρώπινου δυναμικού συναφείς με τον τομέα.

Στο πλαίσιο του ΣΠ2 κατά κανόνα θα ενσωματωθούν στο σχεδιασμό των Περιφερειακών Προγραμμάτων παρεμβάσεις που αφορούν στην επεξεργασία λυμάτων, την ύδρευση και την αποχέτευση. Θα ενσωματωθούν επίσης μικρές υποδομές στερεών αποβλήτων και τα μικρού μεγέθους αντιπλημμυρικά έργα, καθώς επίσης και δράσεις εξοικονόμησης ενέργειας Δημοσίων κτιρίων.

ΣΠ3: Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας και των περιφερειακών διασυνδέσεων ΤΠΕ

Από το νέο Πρόγραμμα **Υποδομών Μεταφορών** στο πλαίσιο του ΣΠ3 θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις στο βασικό δίκτυο και στο αναλυτικό δίκτυο ΔΕΔ -Μ. Για τις παρεμβάσεις που προάγουν τη βιώσιμη πολυτροπική αστική κινητικότητα, το τομεακό Πρόγραμμα θα επικεντρωθεί στη χρηματοδότηση δράσεων σε μέσα σταθερής τροχιάς, όπως και σε λοιπές παρεμβάσεις τοπικής κλίμακας.

Από το νέο Πρόγραμμα **Ψηφιακού Μετασχηματισμού** στο πλαίσιο του ΣΠ3 θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις για την προώθηση της ευρυζωνικότητας, και από το ΣΠ1 δράσεις ψηφιακού μετασχηματισμού πλην αυτών που αφορούν στην επιχειρηματικότητα (που θα χρηματοδοτηθούν από το ΕΠΑΝΕΚ).

Από τα Περιφερειακά Προγράμματα στο πλαίσιο του ΣΠ3 θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις εθνικής ή/ και διαπεριφερειακής κλίμακας καθώς και περιφερειακής και τοπικής κινητικότητας.

ΣΠ4: Μια πιο κοινωνική Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων

Στο πλαίσιο του ΣΠ4 από το τομεακό Πρόγραμμα **Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού-Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση** θα υλοποιηθούν δράσεις που αφορούν την απασχόληση, την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση. Ειδικά για την Επισιτιστική Βοήθεια και Υλική Στέρηση (ΕΒΥΣ) θα δημιουργηθεί ξεχωριστός άξονας προτεραιότητας στο Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού-Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση.

Στα **Περιφερειακά Προγράμματα** από το **ΣΠ4** θα υλοποιηθούν από το **ΕΤΠΑ** έργα για τον πολιτισμό, τον τουρισμό, την υγεία, την εκπαίδευση, την κοινωνική πρόνοια, και από το **ΕΚΤ+** όλες οι δράσεις για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (τέως Θ.Σ.9) όπως και κατά την ΠΠ 2014-2020.

ΣΠ5: Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της, μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, καθώς και μέσω της στήριξης τοπικών πρωτοβουλιών

Ο **ΣΠ5** θα χρηματοδοτηθεί αποκλειστικά από τα **Περιφερειακά Προγράμματα**. Αποτελεί ένα ευέλικτο εργαλείο που θα υποστηρίξει τις ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις στις πόλεις αλλά και σε λοιπές περιοχές, που στοχεύουν στην ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων. Ο **ΣΠ5** μπορεί να αξιοποιήσει για την υλοποίηση των παρεμβάσεων και τα πεδία παρέμβασης από τους υπόλοιπους **ΣΠ 1-4**.

Πέραν των ανωτέρω, ο σχεδιασμός των Προγραμμάτων θα πρέπει να λάβει υπόψη και τις συνέργειες και συμπληρωματικότητες που αναδεικνύονται με το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και τα επιμέρους σχέδια αυτού

Μετά την οριστικοποίηση των Ευρωπαϊκών Κανονισμών και του ΕΣΠΑ 2021-2027, οι παραπάνω προτεινόμενες βασικές προτεραιότητες δύνανται να επικαιροποιηθούν / τροποποιηθούν.

3.3 Στρατηγική του ΕΠ «ΚΡΗΤΗ» 2021-2027 και βασικές προτεραιότητες

3.3.1 Οι βασικές προτεραιότητες του Ε.Π. «ΚΡΗΤΗ» 2021-2027 διατυπώνονται ως ακολούθως:

Για την ΠΠ 2021-2027, η Περιφέρεια Κρήτης διατυπώνει τους Στρατηγικούς της Στόχους σε 4 αλληλοεπιδρώντα Πεδία Πολιτικής, που αφορούν στην :

- **Ποιοτική Ανάπτυξη**, με εξειδίκευση της οικονομίας περιβαλλοντικά φιλικής, ενσωμάτωση καινοτομιών και εφαρμογών ΤΠΕ.
- **Ενεργό Περιβαλλοντική Διαχείριση**, με πρόληψη επιπτώσεων στο περιβάλλον και ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στα έργα και δραστηριότητες
- **Κοινωνική Δυναμική & Κοινωνική Συνοχή**, με ενίσχυση της δημογραφικής/κοινωνικής δυναμικής και φροντίδα ευάλωτων ηλικιακών/κοινωνικών ομάδων
- **Αποτελεσματική Διακυβέρνηση**, με ενίσχυση των ικανοτήτων της δημόσιας διοίκησης και της ενεργού και αποδοτικής συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Η διαμόρφωση των κύριων Στρατηγικών Επιλογών ανά Πεδίο Πολιτικής γίνεται μέσα από τη ρεαλιστική αξιολόγηση των δυνατοτήτων όλων των συντελεστών της ανάπτυξης και την αποτίμηση των πραγματικών αποτελεσμάτων και επιπτώσεων των προηγούμενων Προγραμματικών Περιόδων, λαμβάνοντας υπόψη τους Ειδικούς Στόχους για κάθε Στόχο Πολιτικής της ΠΠ 2021 – 2027

Σε γενικές γραμμές οι στρατηγικοί τομείς που στοχεύει να υποστηρίξει χρηματοδοτικά το νέο Ε.Π. είναι συνοπτικά οι παρακάτω:

1. Ενίσχυση των ικανοτήτων **έρευνας και καινοτομίας** και αξιοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών με την ενίσχυση υφιστάμενων κέντρων αριστείας και τη σύμπραξη ερευνητικών κέντρων με επιχειρήσεις.
2. Προώθηση μέτρων **ενεργειακής απόδοσης** μέσω της εξοικονόμησης ενέργειας ιδιαίτερα ενεργοβόρα στα Δημόσια / Δημοτικά κτίρια.
3. Προσαρμογή στην **κλιματική αλλαγή** και την αντιμετώπιση των επιπτώσεών της μέσω της ενίσχυσης της ανθεκτικότητας των υποδομών και της αποτελεσματικότερης προστασίας του πληθυσμού και των οικοσυστημάτων (π.χ με αντιπλημμυρικά έργα).
4. Προώθηση της μετάβασης σε μια **κυκλική οικονομία** μέσω της ολοκληρωμένης διαχείρισης αποβλήτων. Έμφαση θα δοθεί στη στήριξη της ανακύκλωσης και στην επαναχρησιμοποίηση με την ολοκλήρωση ή/και αναβάθμιση των σχετικών υποδομών, στη χρήση έξυπνων τεχνολογιών,

στην διαλογή στην πηγή κλπ.

5. Ορθολογική και βιώσιμη **διαχείριση των υδάτινων πόρων** προκειμένου να διασφαλιστεί η καθολική πρόσβαση σε επαρκές και καλής ποιότητας νερό. Η κάλυψη των αναγκών σε υποδομές διαχείρισης λυμάτων θα επικεντρωθεί πρωτίστως σε παράκτιους τουριστικούς και ευαίσθητους οικολογικά οικισμούς μιας και ολοκληρώνεται η κατασκευή των συστημάτων σε οικισμούς γ' προτεραιότητας
6. Ενίσχυση των **πράσινων υποδομών** στο αστικό περιβάλλον και μείωση της ρύπανσης και προαγωγή της βιώσιμης **πολυτροπικής αστικής κινητικότητας**
7. Ανάπτυξη **ασφαλούς εθνικής, περιφερειακής και τοπικής κινητικότητας**, με καλύτερη πρόσβαση σε ΔΕΔ-Μ
8. Βελτίωση της πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες **εκπαίδευσης, κοινωνικής πρόνοιας και υγείας.**
9. Ανάδειξη των **πολιτισμικών και τουριστικών πόρων** του νησιού με γνώμονα την αειφορία και τη διαφοροποίηση/εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης.
10. **Κοινωνικοοικονομική ένταξη των μειονεκτούντων ομάδων**, καταπολέμηση της φτώχειας, προώθηση της ισότητας των ευκαιριών και της ενεργού συμμετοχής και βελτίωση της απασχολησιμότητας.
11. Ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ασφάλειας στις αστικές περιοχές **(βιώσιμη αστική ανάπτυξη)**
12. Ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής τοπικής ανάπτυξη **(χωρική ανάπτυξη εκτός αστικών περιοχών).**

3.2.2. Οι κύριες ανάγκες που θα καλυφθούν από το ΕΠ ΚΡΗΤΗ 2021-2027 είναι:

ΣΠ1: Μια εξυπνότερη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού

- Θα επιδιωχθεί η συνέχιση της επιχειρηματικής ανακάλυψης που άρχισε την προηγούμενη προγραμματική περίοδο στο πλαίσιο μιας αναθεωρημένης στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης, η οποία θα προσανατολιστεί και σε νέους τομείς αιχμής, όπως ενδεικτικά τον τομέα της κλιματικής αλλαγής και της κυκλικής οικονομίας.
- Οι συμπράξεις επιχειρήσεων –ερευνητικών φορέων που θα δημιουργηθούν στην τρέχουσα περίοδο θα αποτελέσουν τη βάση μεγέθυνσης των συνεργασιών καινοτομίας η υποστήριξη των οποίων επιδιώκεται. Παράλληλα, διαπιστώνεται η ανάγκη περαιτέρω ενδυνάμωσης των δομών στήριξης/διακυβέρνησης της Περιφερειακής RIS, με βάση την εμπειρία που έχει κατακτηθεί.
- Η ενίσχυση/αναβάθμιση των Ερευνητικών υποδομών των ιδρυμάτων της Περιφέρειας Κρήτης θα επιτρέψει την ενδυνάμωση της έρευνας σε τομείς αιχμής, με παράλληλη ενδυνάμωση των κέντρων αριστείας της Κρήτης.

ΣΠ2: Μια πιο πράσινη Ευρώπη με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μέσω της προώθησης της δίκαιης μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της κυκλικής οικονομίας, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης των κινδύνων

- Σημαντικές παραμένουν οι ανάγκες βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης δημοσίων / δημοτικών κτιρίων.
- Η εμπειρία από τις πλημμύρες στην Περιφέρεια Κρήτης στις αρχές του 2019, ανέδειξε τις μεγάλες ανάγκες που συναρτώνται με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στα πλημμυρικά φαινόμενα, γεγονός που επιβάλλει τη θωράκιση της Κρήτης και καθιστά αναγκαία την

ενσωμάτωση κριτηρίων κλιματικής επικινδυνότητας στα τεχνικά έργα. Με βάση το Σχέδιο Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας (ΣΔΚΠ) Κρήτης (2018) αναδεικνύονται ανάγκες πρόληψης (πολιτικές χρήσεων γης ή κανονισμοί, πολιτικές σχεδιασμού και συντήρησης τεχνικών έργων), προστασίας (όπως διαχείριση επιφανειακών απορροών, υδατορέματα, πλημμυρικές κοίτες, διαχείριση ομβρίων) και ετοιμότητας (όπως συστήματα έκτακτης προειδοποίησης, σχέδια και εξοπλισμός Πολιτικής Προστασίας, ενημέρωση και ετοιμότητα κοινού).

- Βασικά προβλήματα παραμένουν οι μεγάλες απώλειες των δικτύων και η παρεχόμενη ποιότητα νερού ύδρευσης, κυρίως λόγω παλαιότητας ή και ακατάλληλων υλικών των δικτύων. Από την εγκεκριμένη 1^η αναθεώρηση του ΣΔΛΑΠ Κρήτης (2017), οι βασικές ανάγκες για την προώθηση της αποδοτικότητας και της αειφόρου χρήσης του νερού αφορούν στη σύνταξη γενικών σχεδίων ύδρευσης, στην καταγραφή, έλεγχο/μείωση των διαρροών και εγκατάσταση / λειτουργία συστημάτων τηλεελέγχου / τηλεχειρισμού, στην ενίσχυση δυναμικότητας / αποκατάσταση / επέκταση δικτύων ύδρευσης, στα μέτρα διασφάλισης ποιότητας νερού, καθώς και στην οικονομική βιωσιμότητα των υπηρεσιών ύδατος.
- Παραμένει η ανάγκη ενίσχυσης δράσεων για επαναχρησιμοποίηση επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων και λύος στους υφιστάμενους ΕΕΛ, αλλά και δημιουργίας νέων υποδομών συλλογής και επεξεργασίας υγρών αποβλήτων σε παράκτιες τουριστικές περιοχές ή και ευαίσθητες οικολογικά (NATURA 2000, γεωπάρκα UNESCO).
- Παραμένει η ανάγκη για τη ορθολογική διαχείριση των απορριμμάτων με συμπλήρωση των υποδομών μικρής κλίμακας στο πλαίσιο του νέου ΕΣΔΑ και των αναθεωρημένων ΠΕΣΔΑ.
- Είναι ιδιαίτερα σημαντική η ενίσχυση των «πράσινων χαρακτηριστικών» των υποδομών στο δημόσιο χώρο (βιοκλιματικά υλικά, κατάλληλα σχεδιασμένες φυτεύσεις παρόδιες και σε κοινόχρηστους χώρους κλπ).
- Ως προς την αστική κινητικότητα, τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) που εκπονούνται σε 8 Δήμους (Ηρακλείου, Χανίων, Ρεθύμνης, Ιεράπετρας, Χερσονήσου, Φαιστού, Αγίου Νικολάου και Σητείας), με χρηματοδότηση από το Πράσινο Ταμείο, θα αναδείξουν το εύρος και το είδος των δράσεων βελτίωσης της αστικής κινητικότητας κατά τρόπο αειφόρο, μειωμένων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.

ΣΠ3: Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας και των περιφερειακών διασυνδέσεων

- Ως προς τις μεταφορές είναι αναγκαίες οι παρεμβάσεις οδικής ασφάλειας του εθνικού και επαρχιακού δικτύου, με την αναβάθμιση των καθέτων αξόνων και την υλοποίηση μέτρων ενεργητικής και παθητικής οδικής ασφάλειας.

ΣΠ4: Μια πιο κοινωνική Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων

- Με την εμπειρία που αποκτήθηκε από την πανδημία διαπιστώνεται ανάγκη θωράκισης του συστήματος δημόσιας υγείας με αναβάθμιση των υποδομών δευτεροβάθμιας υγείας της Κρήτης που επικεντρώνεται στο κτιριακό απόθεμα όσο και στον ιατρικό εξοπλισμό, ο οποίος γηράσκει τεχνολογικά. Νέες υποδομές πρωτοβάθμιας περίθαλψης περιορισμένης κλίμακας θα απαιτηθούν σε περιοχές της ενδοχώρας που παρουσιάζουν αναπτυξιακή δυναμική. Παράλληλα απαιτείται στήριξη του συστήματος υγείας με το απαραίτητο προσωπικό για την υποστήριξη λειτουργίας του.
- Με καταγεγραμμένες αρνητικές τάσεις στα χαρακτηριστικά δημογραφικής δυναμικής δημιουργούνται ανάγκες φροντίδας των ηλικιωμένων, φροντίδας των παιδιών προσχολικής ηλικίας και γενικότερα δέσμης κοινωνικών δράσεων που θα υποστηρίξουν τον πληθυσμό της Κρήτης.
- Παραμένει η ανάγκη για την προώθηση ίσων ευκαιριών, της κοινωνικής ένταξης, και της βελτίωσης της απασχολησιμότητας για μειονεκτούντα άτομα (μακροχρόνια άνεργοι, ΑμεΑ,

άτομα σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, πρόσφυγες, Ρομά) καθώς και η προώθηση της κοινωνικής οικονομίας

- Στον τομέα της εκπαίδευσης το έλλειμμα εντοπίζεται στο επίπεδο αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού των υποδομών. Σε συνδυασμό με την δίχρονη υποχρεωτική προσχολική εκπαίδευση Ν. 4521/2018 απαιτείται η στήριξη όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης με υποδομές και εξοπλισμό που θα εξασφαλίζουν συνθήκες ισότιμης πρόσβασης για όλους τους μαθητές της Κρήτης.
- Στον τομέα του πολιτισμού διαπιστώνεται η ανάγκη βελτίωσης των συνθηκών υποδοχής και διακίνησης των επισκεπτών αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και μουσείων της περαιτέρω ανάδειξης και ενοποίησης αυτών, καθώς και της ενίσχυσης των σύγχρονων μορφών πολιτισμού. Παραμένει δε συνεχής η ανάγκη προβολής του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος της Κρήτης κατά τρόπο καινοτόμο και αποτελεσματικό προκειμένου να παραμείνει ανταγωνιστική στο διεθνές περιβάλλον

ΣΠ5: Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, καθώς και μέσω της στήριξης τοπικών πρωτοβουλιών

- Υπάρχει ανάγκη συνέχισης ορισμένων Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων της τρέχουσας περιόδου, με τις όποιες προσαρμογές απαιτούνται ως προς τις περιοχές εφαρμογής και τις εγκεκριμένες Στρατηγικές.
- Η αυξημένη συγκέντρωση οικονομικών πόρων συγκριτικά με την προηγούμενη Προγραμματική Περίοδο αποτελεί ευκαιρία για το σχεδιασμό και εφαρμογή Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων για τη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη, που αποτελεί τον 1^ο ειδικό στόχο του ΣΠ5, σε πόλεις επιπλέον του Ηρακλείου και των Χανίων.
- Ο νησιωτικός χαρακτήρας της Περιφέρειας, συνδυαστικά με την ύπαρξη της ορεινής/ημιορεινής ενδοχώρας, δημιουργεί αυξημένες ανάγκες για Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις για την ανάπτυξη περιοχών και εκτός αστικού χώρου, που αποτελεί το 2^ο ειδικό στόχο του ΣΠ5
- Οι πολυάριθμοι χώροι ιστορικού – πολιτιστικού κεφαλαίου, συνδυαστικά με τη χωρική διασπορά στο σύνολο της Περιφέρειας, δημιουργούν αυξημένες ανάγκες προστασίας και αξιοποίησης μέσω των χωρικών παρεμβάσεων.
- Οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις αποτελούν ευκαιρία για πολυεπίπεδες παρεμβάσεις με δεδομένο ότι, εκτός από τους δύο ειδικούς στόχους του ΣΠ5, μπορούν να συμπεριλάβουν και ειδικούς στόχους από τους άλλους 4 ΣΠ.

4 Η Αρχιτεκτονική του ΕΠ «ΚΡΗΤΗ» 2021-2027

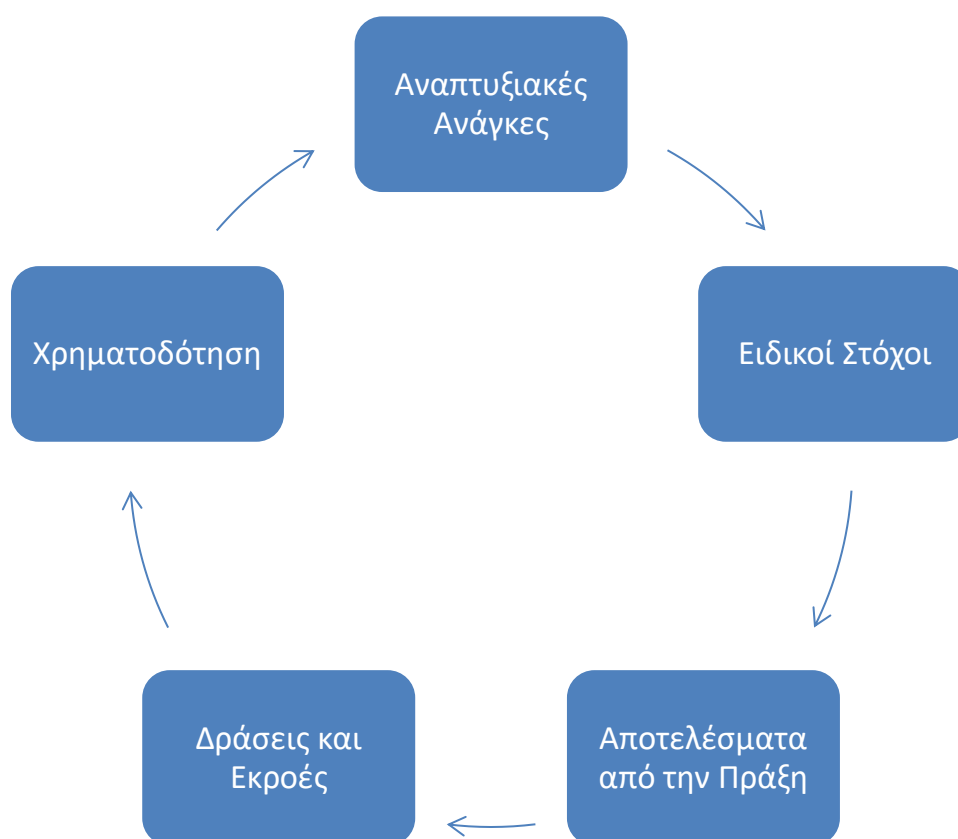
Η διαμόρφωση σαφούς λογικής της παρέμβασης (intervention logic) αποτελεί κεντρικό σημείο στο σχεδιασμό των Προγραμμάτων με στόχο την ενίσχυση της αποδοτικότητας των Ταμείων και την έμφαση στα αποτελέσματα.

Με δεδομένες τις αναπτυξιακές ανάγκες, κύριο στοιχείο στη διαμόρφωση της λογικής της παρέμβασης αποτελεί ο ειδικός στόχος που αποτυπώνει την αναμενόμενη αλλαγή.

Οι ειδικοί στόχοι την ΠΠ 2021-2027 έχουν διαμορφωθεί από την Επιτροπή και αναφέρονται στους Κανονισμούς των επιμέρους Ταμείων. **(ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ)**

Η επιλογή των ειδικών στόχων οδηγεί στον προσδιορισμό κατάλληλων δράσεων, η υλοποίηση των οποίων οδηγεί στην παραγωγή συγκεκριμένων παραδοτέων (εκροές) και στην επίτευξη επιθυμητών αλλαγών (αποτελέσματα).

Η λογική της παρέμβασης ολοκληρώνεται με τον προσδιορισμό του προϋπολογισμού για τις τέσσερις διαστάσεις κατηγοριοποίησης (πεδίο παρέμβασης, μορφή χρηματοδότησης, μηχανισμός εδαφικής υλοποίησης και εδαφική εστίαση και δευτερεύοντες θεματικοί στόχοι ΕΚΤ+). Ο προσδιορισμός αυτός γίνεται στο επίπεδο του ειδικού στόχου.

Ο σχεδιασμός του ΕΠ ΚΡΗΤΗ 2021-2027 λαμβάνει υπόψη του τους διατιθέμενους πόρους αλλά και τους περιορισμούς που προκύπτουν από τους Κανονισμούς της ΕΕ και αφορούν στη Θεματική Συγκέντρωση.

Η **θεματική συγκέντρωση** με βάση το σχέδιο του ΚΚΔ δύναται να υπολογιστεί είτε σε επίπεδο χώρας είτε σε επίπεδο κατηγορίας Περιφερειών. Για την Ελλάδα που έχει κατά κεφαλή ΑΕΕ κάτω από 75%, η θεματική συγκέντρωση υπολογίζεται σε επίπεδο χώρας και ισχύουν τα παρακάτω:

Για το ΕΤΠΑ:

- Τουλάχιστον το **25% των πόρων** του ΕΤΠΑ να διατεθεί στο **Στόχο Πολιτικής 1** και
- Τουλάχιστον το **30% των πόρων** του ΕΤΠΑ να διατεθεί στο **Στόχο Πολιτικής 2**. Στην περίπτωση που οι πόροι του Ταμείου Συνοχής που αφορούν το περιβάλλον είναι πάνω από το 50%, τότε οι πόροι που αντιστοιχούν στο πάνω από το 50% μπορούν να προσμετρηθούν για την επίτευξη του στόχου του 30% του ΕΤΠΑ για τον Στόχο Πολιτικής 2.
- Επιπλέον, το 8% των πόρων του ΕΤΠΑ θα διατεθεί για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη.

Για το ΕΚΤ+:

- Τουλάχιστον το **25%** των συνολικών πόρων του ΕΚΤ+ θα διατεθούν στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης για τους ειδικούς στόχους της πολιτικής **κοινωνικής ένταξης**, όπως ορίζονται στο Άρθρο 4, Παράγραφος 1, σημεία vii έως xi του Κανονισμού ΕΚΤ+ συμπεριλαμβανομένης της προώθησης της κοινωνικοοικονομικής ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών.
- Τουλάχιστον το **2%** των συνολικών πόρων του ΕΚΤ+ στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης για τον ειδικό στόχο της **αντιμετώπισης της υλικής στέρησης**, όπως ορίζεται στο Άρθρο 4, Παράγραφος 1, σημείο xi. Του κανονισμού ΕΚΤ+.
- Τουλάχιστον το **10%** για τη στήριξη της **απασχόλησης των νέων** στα Κράτη Μέλη με ποσοστό νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΕΑΚ), όπως στην Ελλάδα, μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της Ένωσης το 2019.

Με δεδομένο ότι στο πλαίσιο του ΣΠ5 μπορούν να υλοποιηθούν πεδία παρέμβασης (Παράρτημα Ι του ΚΚΔ) που εμπίπτουν θεματικά στους υπόλοιπους ΣΠ (1-4) αλλά να χρηματοδοτούνται με πόρους του ΣΠ5, τα σχετικά πεδία παρεμβάσεων που αντιστοιχούν στους ΣΠ1 και ΣΠ2 προσμετρώνται στη θεματική συγκέντρωση των ΣΠ1 και ΣΠ2 αντίστοιχα.

Για το σύνολο του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπάρχει επιπλέον η δέσμευση ότι το 30% των πόρων θα διατεθεί για δράσεις κλιματικής αλλαγής.

Με βάση τα παραπάνω και σύμφωνα με το υποβληθέν στην ΕΕ **Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης (ΣΕΣ) 2021-2027** οι πόροι του διατίθενται στην Περιφέρεια Κρήτης ανέρχονται σε 454.204.4 € Ενωσιακής Συνδρομής ή **534.509.434 € Δημόσιας Δαπάνης** (ποσοστό συγχρηματοδότησης 85%) και κατανέμονται ως εξής :

	ΕΝΩΣΙΑΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΔ
ΣΥΝΟΛΟ	454.204.004	80.153.647	534.357.651
ΕΤΠΑ	336.784.342	59.432.530	396.216.872
ΕΚΤ+	117.419.662	20.721.117	138.140.779

5. Συνέργεια – Συμπληρωματικότητα με άλλα ΕΠ και Λοιπά χρηματοδοτικά μέσα.

Με βάση τα μέχρι σήμερα διαθέσιμα στοιχεία και την εμπειρία των προηγούμενων ΠΠ, προτείνεται η κάτωθι προσέγγιση της συνέργειας – συμπληρωματικότητας:

5.1 Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Από τα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα στο πλαίσιο του συνόλου των Στόχων Πολιτικής θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις Εθνικής και διαπεριφερειακής κλίμακας σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο κεφάλαιο 3.

5.2 Πρόγραμμα για την Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση 2021-2027

Επικεντρώνεται στην οικονομική διαφοροποίηση των περιοχών που επηρεάζονται περισσότερο από την ενεργειακή μετάβαση μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, τη ψηφιακή μετάβαση και την καινοτομία, την αποκατάσταση των περιοχών και αναβάθμιση των τοπικών μέσων μαζικής μεταφοράς, την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, την ενεργό ένταξη των εργαζομένων και των ατόμων που αναζητούν εργασία στις περιοχές αυτές και τέλος την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας. Οι επιλέξιμες περιοχές είναι αυτές που πλήττονται από τη ενεργειακή μετάβαση και την απολιγνιτοποίηση. Για τη χώρα μας, επιλέξιμες περιοχές είναι η Δυτική Μακεδονία και ειδικότερα οι περιφερειακές ενότητες Κοζάνης και Φλώρινας, η Περιφερειακή ενότητα Αρκαδίας, καθώς και η άτυπη Χωρική Ενότητα Κρήτης και Νήσων Αιγαίου.

Οι σχετικές προτάσεις είναι υπό διαμόρφωση.

5.3 Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF).

Οι σχετικές προτάσεις είναι υπό διαμόρφωση.

5.4 Εθνικά/Περιφερειακά προγράμματα

Το **Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης** με χρηματοδότηση από το Εθνικό σκέλος του ΠΔΕ. Οι σχετικές προτάσεις είναι υπό διαμόρφωση

6. Αναγκαίοι όροι

Οι Αναγκαίοι Όροι αποτελούν συνέχεια των αιρεσιμοτήτων της προγραμματικής περιόδου 2014-2020, για τις οποίες απαιτείται η περαιτέρω εφαρμογή και η εξέλιξή τους. Οι σχετιζόμενοι Αναγκαίοι Όροι που συνδέεται με τους τομείς παρέμβασης του ΕΠ ΚΡΗΤΗ 2021-2027 είναι:

1. 1.1. Ορθή διακυβέρνηση της εθνικής ή περιφερειακής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης (Good Governance of national or regional smart specialization strategy) - Στρατηγικές για την Έξυπνη Εξειδίκευση, Στρατηγική για θέματα Υποδομών Έρευνας και Καινοτομίας, Οδικός Χάρτης Ερευνητικών Υποδομών.
2. 2.1. Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την ενίσχυση της αναβάθμισης της ενεργειακής απόδοσης των ιδιωτικών και δημοσίων κτιρίων (Strategic policy framework to support energy efficiency renovation of residential and non-residential buildings) - Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την υποστήριξη της ενεργειακής απόδοσης ανακαίνισης κατοικιών και μη οικιστικών κτιρίων. Αφορούν στο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) το οποίο έχει εγκριθεί, το Εθνικό Σχέδιο για τα κτίρια μηδενικής κατανάλωσης που έχει εγκριθεί και την Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για την ανακαίνιση του κτιριακού αποθέματος που εκκρεμεί (λόγω διαβούλευσης).
3. 2.4. Αποτελεσματικό πλαίσιο διαχείρισης πρόληψης κινδύνων (Effective disaster risk management framework) - Σχέδιο Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας
4. 2.5. Επικαιροποίηση σχεδιασμού για τις αναγκαίες επενδύσεις στους τομείς υδάτων και λυμάτων (Updated planning for required investments in water and wastewater sectors) - Επικαιροποιημένος προγραμματισμός για τις απαιτούμενες επενδύσεις στους τομείς των υδάτων και των λυμάτων. Ήδη επικαιροποιείται ο Εθνικός Σχεδιασμός και τα 13 Περιφερειακά Σχέδια Αστικών λυμάτων, τα οποία θα εγκριθούν από την Επιτροπή καθοδήγησης και εκπονείται η Στρατηγική της Χώρας για το πόσιμο νερό.
5. 2.6. Επικαιροποίηση σχεδιασμού για τη διαχείριση αποβλήτων (Updated planning for waste management) - Επικαιροποιημένος προγραμματισμός για τη διαχείριση των αποβλήτων (ενώ έχει αναθεωρηθεί ο Εθνικός Σχεδιασμός Στερεών Αποβλήτων και εκπονούνται τα 13 Περιφερειακά Σχέδια)
6. 3.2. Ολοκληρωμένος σχεδιασμός μεταφορών στο κατάλληλο επίπεδο (Comprehensive transport planning at the appropriate level) - Στρατηγικό Πλαίσιο Επενδύσεων Μεταφορών 2014 – 2025 (ΣΠΕΜ), Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Μεταφορών για την Ελλάδα (ΕΣΣΜ) με ορίζοντα το 2037 και ενδιάμεσο σταθμό το 2027, Το Στρατηγικό Σχέδιο για τη βελτίωση της οδικής ασφάλειας στην Ελλάδα 2011-2020.
7. 4.2. Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο για την ισότητα των φύλων (National Strategic Framework for gender equality) - Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020.
8. 4.3. Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης σε όλα τα επίπεδα (Strategic policy framework for the education and training system at all levels) - Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση.
9. 4.4. Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για κοινωνική ένταξη και μείωση της φτώχειας (National strategic policy framework for social inclusion and poverty reduction) - Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΕΣΚΕ) & 13περιφερειακές (ΠΕΣΚΕ).

10. 4.5. Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την ένταξη των Ρομά (National Roma inclusion strategic policy framework) – Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για τους Ρομά.

11. 4.6. Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την υγεία και τη μακροχρόνια περίθαλψη (Strategic policy framework for health and long term care) - Εθνική Στρατηγική Υγείας.

Επιπλέον, θα πρέπει να εκπληρώνονται και οι προϋποθέσεις των κάτωθι Οριζόντιων Αναγκαίων Όρων:

- Αποτελεσματικοί μηχανισμοί παρακολούθησης της αγοράς **δημοσίων συμβάσεων** (Effective monitoring mechanisms of the public procurement market)
- Εργαλεία και ικανότητα αποτελεσματικής εφαρμογής των κανόνων για τις **κρατικές Ενισχύσεις** (Tools and capacity for effective application of State aid rules)
- Αποτελεσματική εφαρμογή και υλοποίηση του **Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων** της ΕΕ (Effective application and implementation of the EU Charter of Fundamental Rights)
- Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα **δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία** (UNCRPD) σύμφωνα με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου (Implementation and application of the United Nations Convention on the rights of persons with disabilities (UNCRPD) in accordance with Council Decision 2010/48/EC)

7. Ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης

Εδώ και μια δεκαετία, η εταιρική σχέση έχει χαρακτηριστεί ως μια από τις βασικές αρχές για τον προγραμματισμό και την υλοποίηση των Ευρωπαϊκών Ταμείων και έχει συνδεθεί στενά με την προσέγγιση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.

Η **αρχή της εταιρικής σχέσης** συνεπάγεται στενή συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Δημόσιων Αρχών των Κρατών Μελών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, των φορέων της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και του ιδιωτικού τομέα. Οι εταίροι στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά σε όλο τον κύκλο ζωής των Προγραμμάτων (σχεδιασμός, προετοιμασία, εφαρμογή, παρακολούθηση και αξιολόγηση).

Στο πλαίσιο της ΠΠ 2021-2027, σύμφωνα με το άρθρο 6 του σχεδίου του ΚΚΔ που αναφέρεται στην εταιρική σχέση και την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση, κάθε Κράτος Μέλος οργανώνει εταιρική σχέση με τις αρμόδιες περιφερειακές και τοπικές αρχές. Η εταιρική σχέση, σύμφωνα με το άρθρο 6 του σχεδίου του ΚΚΔ, θα πρέπει να οργανωθεί προωθώντας τη συμμετοχή των εταίρων σε όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας και της εφαρμογής των Προγραμμάτων, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής στις Επιτροπές Παρακολούθησης.

Για την ανάπτυξη εταιρικής σχέσης θα πρέπει να εδραιωθεί ο διάλογος με εταίρους από:

- τις αστικές και άλλες δημόσιες αρχές
- τους οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους
- τους φορείς που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικούς εταίρους και φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων.

Η επιλογή των εταίρων θα πρέπει να γίνει στη βάση του σεβασμού της αρχής της αντιπροσωπευτικότητας, δηλαδή να συμπεριλαμβάνονται στην εταιρική σχέση θεσμικά όργανα, οργανώσεις και φορείς που εκπροσωπούν ομάδες που μπορούν να επηρεάσουν ή να επηρεαστούν από την υλοποίηση των Προγραμμάτων.

Οι εταίροι πρέπει να συμμετέχουν ουσιαστικά στην ανάλυση των προκλήσεων και αναγκών που πρέπει να αντιμετωπιστούν, στην επιλογή των στόχων και προτεραιοτήτων για την αντιμετώπιση αυτών των αναγκών, στην ύπαρξη των κατάλληλων συντονιστικών μηχανισμών για τη δημιουργία συνεργειών μεταξύ των διαφόρων μέσων που διατίθενται με στόχο την ενίσχυση της έξυπνης, διατηρήσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης.

Ανάλογα με την εξέλιξη της κρίσης COVID-19 προτείνεται η διενέργεια **δημόσιας ηλεκτρονικής διαβούλευσης**. Οι εκπρόσωποι των φορέων εταιρικής συνεργασίας θα κληθούν να μοιραστούν γραπτώς τις απόψεις τους αποστέλλοντας την άποψη τους σε συγκεκριμένες ηλεκτρονικές διευθύνσεις. Παράλληλα, προτείνεται η πραγματοποίηση διαδικτυακών συναντήσεων και συνομιλιών κατόπιν αιτήματος με την αρμόδια ομάδα σύνταξης του νέου ΠΕΠ. Το έγγραφο εργασίας προτείνεται να είναι διαθέσιμο για χρονικό διάστημα τουλάχιστον 20 ημερών στην ιστοσελίδα της διαβούλευσης. Σημειώνεται ότι μέσω της προσέγγισης αυτής εξασφαλίζεται η προσαρμογή της κάθε προτεινόμενης ενέργειας στις τοπικές και περιφερειακές ανάγκες, αλλά και στις εθνικές προτεραιότητες.

Στόχοι που επιτυγχάνονται την Π.Π. 2014-2020

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 χρηματοδοτεί σημαντικές παρεμβάσεις για την εξειδίκευση της Περιφερειακής οικονομίας και την ενίσχυση των υποδομών

- ✓ Τουλάχιστον 50 φορείς της Κρήτης (επιχειρήσεις και ερευνητικά /ακαδημαϊκά ιδρύματα) ενισχύουν τη συνεργασία τους μέσω δράσεων του Horizon 2020, ΕΠΑνΕΚ και ΠΕΠ, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη ενός πολύ καλού υπόβαθρου για την περαιτέρω ενίσχυση της καινοτόμου επιχειρηματικότητας. Περισσότερες από 1000 πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις ενισχύονται για την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων στον τομέα του τουρισμού και της ψηφιακής αναβάθμισης .
- ✓ Ενισχύονται τουλάχιστον 1000 Επιχειρήσεις για την αγορά νέου ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΨΗΦΙΑΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΜΜΕ)
- ✓ Ενισχύονται τα επενδυτικά σχέδια τουλάχιστον 700 νέων ΜΜΕ στον τομέα του τουρισμού .
- ✓ Ενισχύονται τουλάχιστον 1500 πληττόμενες επιχειρήσεις από την πανδημία για την κάλυψη μέρους του κεφαλαίου κίνησης .
- ✓ Τουλάχιστον 20 φορείς του δημόσιου τομέα χρηματοδοτούνται για δράσεις e-culture και e-tourism (βασική προτεραιότητα της RIS3Crete), οι οποίες εμπλουτίζουν/διαφοροποιούν το τουριστικό προϊόν. Επίσης, 7 Δήμοι της Κρήτης επιδιώκουν την ανάπτυξη Ανοιχτών Εμπορικών Κέντρων και την υλοποίηση παρεμβάσεων Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας.
- ✓ Αναβαθμίζονται ενεργειακά τουλάχιστον 30 δημόσια ή δημοτικά κτίρια, ενώ από το Πρόγραμμα Εξοικονομώ Κατ' Οίκον ΙΙ ωφελούνται περισσότερα από 3.000 νοικοκυριά.
- ✓ Ενισχύεται το Πυροσβεστικό Σώμα και η Πολιτική Προστασία μεγάλων Δήμων της Κρήτης με σύγχρονο εξοπλισμό και θωρακίζεται η Κρήτη με μικρά και μεσαία έργα αντιπλημμυρικής προστασίας (μεγάλα αντιπλημμυρικά χρηματοδοτούνται από άλλα χρηματοδοτικά μέσα). Εκπονείται Περιφερειακό Σχέδιο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ) Κρήτης.
- ✓ Εκπονούνται Γενικά Σχέδια Διαχείρισης Ύδρευσης σε 8 μεγάλους Δήμους και υλοποιούνται συστήματα τηλεελέγχου και τηλεχειρισμού σε 6 Δήμους. Βελτιώνονται τα υφιστάμενα δίκτυα ύδρευσης σε τουλάχιστον 20 Δήμους και κατασκευάζονται 2 μονάδες αφαλάτωσης. Υλοποιείται σημαντικός αριθμός δράσεων και μελετών που έχουν αναδειχθεί από το ΣΔΛΑΠ. 5 υφιστάμενες ΕΕΛ αναβαθμίζονται και 10 νέες ΕΕΛ κατασκευάζονται σε παράκτιες τουριστικές περιοχές της Κρήτης. Στο τέλος της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 όλοι οι οικισμοί Γ κατηγορίας της Κρήτης θα διαθέτουν σύστημα συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων.
- ✓ Υλοποιούνται οι σημαντικότερες παρεμβάσεις του ΠΕΣΔΑ Κρήτης (μονάδες μηχανικής διαλογής και κομποστοποίησης) και ενισχύεται το σύστημα συλλογής και επεξεργασίας βιοαποβλήτων στους Δήμους της Κρήτης.
- ✓ Υλοποιούνται 10 δράσεις Βιοκλιματικής Αναβάθμισης κοινόχρηστων χώρων των Δήμων της Κρήτης, ορισμένες από τις οποίες προγραμματίστηκαν στο πλαίσιο των στρατηγικών ΒΑΑ των αστικών κέντρων Ηρακλείου και Χανίων, καθώς και των 3 στρατηγικών ΟΧΕ. Υλοποιούνται δράσεις προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος συνδυαστικά με δράσεις ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης των πολιτών για την βιοποικιλότητα με ιδιαίτερα σημαντικές τις δράσεις στην περιοχή του Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς και των γεωπάρκων UNESCO.

- ✓ Ενισχύονται οι Αγροτικές Περιοχές της Περιφέρειας Κρήτης με Ευρυζωνικές Υποδομές.
- ✓ Υλοποιούνται δράσεις για τη βελτίωση της οδικής ασφάλειας στο ΒΟΑΚ και στο Επαρχιακό Δίκτυο της Κρήτης και αναβαθμίζονται οι κάθετοι οδικοί άξονες της Κρήτης.
- ✓ Ολοκληρώνονται και επαναλειτουργούν 3 Αρχαιολογικά Μουσεία της Κρήτης (Χανιά, Μεσσαρά και Άγιος Νικόλαος).
- ✓ Αναδεικνύονται τουλάχιστον 10 εμβληματικοί αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία υψηλής επισκεψιμότητας της Κρήτης.
- ✓ Κατασκευάζονται και αναβαθμίζονται τουλάχιστον 15 σχολικές μονάδες, ενώ ενισχύθηκε ο ψηφιακός εξοπλισμός των εκπαιδευτικών μονάδων όλων των βαθμίδων. Τουλάχιστον 500 απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ενισχύθηκαν για τη δημιουργία επιχειρήσεων.
- ✓ Ολοκληρώθηκε η επέκταση των κτιριακών εγκαταστάσεων του Βενιζέλειου Νοσοκομείου, του Κέντρου Υγείας αστικού τύπου Χανίων, και 3 νέων δομών πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας.
- ✓ Ολοκληρώθηκε η κατασκευή και αναβάθμιση 5 βρεφονηπιακών σταθμών και 3 ΚΔΑΠ ΜΕΑ.
- ✓ Ενισχύεται η λειτουργία 12 ΤΟΜΥ και 12 δομών ψυχικής υγείας και εξαρτήσεων.
- ✓ Χρηματοδοτείται η λειτουργία 8 δομών παροχής βασικών αγαθών με ωφελούμενες 1.686 οικογένειες, 16 Κέντρων Κοινότητας με 6.331 ωφελούμενους και παραρτήματα για ειδικές ομάδες (Ρομά, μετανάστες) .
- ✓ Χρηματοδοτείται η λειτουργία 17 ΚΗΦΗ, 4 δομών καταπολέμησης της έμφυλης βίας, 5 ΚΔΗΦ, καθώς και η εκπαιδευτική υποστήριξη για 726 παιδιά ΑμεΑ .
- ✓ Ενισχύονται τουλάχιστον 300 επιχειρήσεις για πρόσληψη ανέργων.
- ✓ Εξασφαλίστηκε η φροντίδα και η φιλοξενία 11.665 παιδιών σε παιδικούς σταθμούς, ΚΔΑΠ και ΚΔΑΠ ΜΕΑ.
- ✓ Στο πλαίσιο του ΠΕΠ υλοποιούνται 5 Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις, 2 για τη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη στα ιστορικά κέντρα Ηρακλείου και Χανίων υψηλής πυκνότητας κατοίκησης και συγκέντρωσης δραστηριοτήτων, 2 στις Π.Ε. Ρεθύμνου και Λασιθίου σε περιοχές αξιόλογων τοπίων, συγκέντρωσης πολιτιστικού κεφαλαίου, αλλά και σε ζώνες τουρισμού – αγροτουρισμού και 1 στο επίπεδο της Περιφέρειας για τις 3 περιοχές UNESCO (Εθνικό Δρυμό Σαμαριάς, Γεωπάρκο Ψηλορείτη και Γεωπάρκο Σητείας).

Πολιτική Συνοχής 2021-2027

Στη νέα προγραμματική περίοδο η Ε.Ε. έχει υιοθετήσει 5 στόχους πολιτικής, 23 ειδικούς στόχους ΕΤΠΑ και 11 ειδικούς στόχους ΕΚΤ+.

ΣΠ1: Μια εξυπνότερη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού/ ΕΤΠΑ

- i) Ανάπτυξη και ενίσχυση των ικανοτήτων έρευνας και καινοτομίας και αξιοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών*
- ii) Εκμετάλλευση των οφελών της ψηφιοποίησης για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τις κυβερνήσεις*
- ii) Ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης μέσω παραγωγικών επενδύσεων.*
- iv) Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την έξυπνη εξειδίκευση, τη βιομηχανική μετάβαση και την επιχειρηματικότητα*
- v) Ενίσχυση της ψηφιακής συνδεσιμότητας*

ΣΠ2: Μια πιο πράσινη Ευρώπη με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μέσω προώθησης δίκαιης μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας, πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, κυκλικής οικονομίας, προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων / ΕΤΠΑ

- i) Προώθηση των μέτρων ενεργειακής απόδοσης και μείωσης εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα*
- ii) Προαγωγή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οδηγία ΑΠΕ (ΕΥ)2018/2001 συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων αειφορίας που καθορίζονται σ' αυτόν.*
- iii) Ανάπτυξη έξυπνων ενεργειακών συστημάτων, δικτύων και εξοπλισμού αποθήκευσης εκτός ΤΕΝ-Ε.*
- iv) Προαγωγή της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης των κινδύνων και της ανθεκτικότητας στις καταστροφές λαμβάνοντας υπόψη προσεγγίσεις βασισμένες σε οικοσυστήματα.*
- v) Προαγωγή της πρόσβασης σε υδάτινους πόρους και της βιώσιμης διαχείρισης του νερού*
- vi) Προώθηση της μετάβασης σε μια κυκλική και αποτελεσματική οικονομία*
- vii) Ενίσχυση της βιοποικιλότητας, των πράσινων υποδομών στο αστικό περιβάλλον και μείωση της ρύπανσης*
- viii) Προαγωγή της βιώσιμης πολυτροπικής αστικής κινητικότητας, ως μέσο μετάβασης σε μια οικονομία μηδενικών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.*

ΣΠ3: Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας και των περιφερειακών διασυνδέσεων ΤΠΕ/ ΕΤΠΑ

- i) Ανάπτυξη βιώσιμου, ανθεκτικού στην κλιματική αλλαγή, έξυπνου, ασφαλούς και διατροφικού ΔΕΔ-Μ*
- ii) Ανάπτυξη βιώσιμης, ανθεκτικής στην κλιματική αλλαγή, έξυπνης, ασφαλούς και διατροφικής εθνικής, περιφερειακής και τοπικής κινητικότητας, με καλύτερη πρόσβαση σε ΔΕΔ-Μ και διασυνοριακή κινητικότητα*

ΣΠ4: Μια πιο κοινωνική Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων/ ΕΤΠΑ

- i) Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των αγορών εργασίας χωρίς αποκλεισμούς και της πρόσβασης σε ποιοτικές*

θέσεις απασχόλησης μέσω της ανάπτυξης της κοινωνικής καινοτομίας και των κοινωνικών υποδομών

ii) Βελτίωση της πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και διά βίου μάθησης χωρίς αποκλεισμούς μέσω της ανάπτυξης υποδομών

iii) Προώθηση της κοινωνικοοικονομική ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, οικογενειών χαμηλού εισοδήματος ΑΜΕΑ, μέσω ολοκληρωμένων δράσεων συμπεριλαμβανομένης της στέγης και των κοινωνικών υπηρεσιών.

iv) Ακόμη μεγαλύτερη κοινωνικοοικονομική ένταξη πολιτών τρίτων χωρών συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών με την εφαρμογή ολοκληρωμένων μέτρων που αφορούν μεταξύ άλλων τη στέγαση και τις κοινωνικές υπηρεσίες

v) Εξασφάλιση ισότιμης πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη με την ανάπτυξη υποδομών, συμπεριλαμβανομένης της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης. Προώθηση της αποϊδρυματοποίησης.

vi) Ενίσχυση του ρόλου του πολιτισμού και του αειφόρου τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική ένταξη και κοινωνική καινοτομία

ΣΠ5: Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, καθώς και μέσω της στήριξης τοπικών πρωτοβουλιών/ ΕΤΠΑ

i) Ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης, του πολιτισμού, του φυσικού περιβάλλοντος, του τουρισμού και της ασφάλειας στις αστικές περιοχές.

ii) Ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης, του πολιτισμού, του φυσικού περιβάλλοντος, του τουρισμού και της ασφάλειας σε περιοχές εκτός των αστικών.

ΣΠ4: Μια πιο κοινωνική Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων/ ΕΚΤ+

(i) βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση όλων των ατόμων που αναζητούν εργασία, ιδίως των νέων και των μακροχρόνια ανέργων και των ανενεργών ατόμων, προώθηση της αυτοαπασχόλησης και της κοινωνικής οικονομίας

(ii) εκσυγχρονισμός των θεσμών και των υπηρεσιών της αγοράς εργασίας για την αξιολόγηση και την πρόβλεψη των αναγκών δεξιοτήτων και διασφάλιση της έγκαιρης και εξατομικευμένης βοήθειας και υποστήριξη για να ταιριάζουν στην αγορά εργασίας, μεταβάσεις και την κινητικότητα

(iii) προώθηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, καλύτερη ισορροπία εργασίας/ζωής συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε υπηρεσίες παιδικής μέριμνας, ένα υγιές και καλά προσαρμοσμένο περιβάλλον εργασίας αντιμετώπιση των κινδύνων για την υγεία, την προσαρμογή των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών στην αλλαγή, και την ενεργό και υγιή γήρανση

(iv) βελτίωση της ποιότητας, της αποτελεσματικότητας και της σχέσης της αγοράς εργασίας με τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, υποστήριξη απόκτησης βασικών δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών δεξιοτήτων

(v) προώθηση της ίσης πρόσβασης και ολοκλήρωση της, ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση και κατάρτιση, ιδίως για τις μειονεκτούσες ομάδες, από την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα μέσω της γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και την εκπαίδευση ενηλίκων και τη μάθηση, συμπεριλαμβανομένης της διευκόλυνσης της μαθησιακής κινητικότητας για όλους

(vi) προώθηση της δια βίου μάθησης, κυρίως ευέλικτη αναβάθμιση των δεξιοτήτων και επανακατάρτισης των ευκαιριών για όλους, λαμβάνοντας υπόψη τις ψηφιακές δεξιότητες, καλύτερη πρόβλεψη των αλλαγών και των νέων απαιτήσεων δεξιοτήτων με βάση τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, της διευκόλυνσης της μετάβασης της σταδιοδρομίας και την προώθηση της επαγγελματικής κινητικότητας

(vii) προώθηση της ενεργού ένταξης με στόχο την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών και την ενεργό συμμετοχή και τη βελτίωση της απασχολησιμότητας

(viii) προώθηση της κοινωνικο-οικονομικής ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών και των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά

(ix) ενίσχυση της ίσης και έγκαιρης πρόσβασης σε ποιοτικές, βιώσιμες και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες, εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της προώθησης της πρόσβασης στην κοινωνική προστασία, βελτίωση της προσβασιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της ανθεκτικότητας των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και των υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας

(x) προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, συμπεριλαμβανομένων των απόρων και τα παιδιά

(xi) αντιμετώπιση υλικής στέρησης μέσω της τροφής ή/και βασική υλική βοήθεια στους απόρους, συμπεριλαμβανομένων των συνοδευτικών μέτρων.